INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Kurbanova Gullola Baxramovna
Guliston davlat pedagogika instituti,
Pedagogika va psixologiya kafedrasi pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PhD), dotsent

Anontatsiya: Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalining iqtidorli talabalarida ilmiy tadqiqotchilik kompetentligini innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish masalasi tahlil etilgan. Ushbu mavzuning mazmunini ochishda xorij olimlari hamda o‘zbek olimlarining ham ilmiy ish ma’lumotlaridan keng foydalanilgan, shuningdek, talabalarda ilmiy tadqiqot olib borish kompetentligini shakllantirishning o‘ziga xos xususiyatlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: o‘qituvchi, texnologiya, innovatsion yondashuv, dars, tizim, talaba-yoshlar, ilmiy-tadqiqot faoliyati, tadqiqotchilik kompetentligi, tadqiqotchilik kompetentsiyasi, tadqiqot, bilim, ko‘nikma, malaka.

Аннотация: В данной статье анализируется вопрос повышения научно-исследовательской компетентности талантливых студентов высших учебных заведений на основе инновационного подхода. При раскрытии содержания данной темы широко использовались данные научных работ зарубежных и узбекских учёных, а также выделены особенности формирования компетентности студентов к проведению научных исследований.

Ключевые слова: преподаватель, технология, инновационный подход, урок, система, студенческая молодежь, исследовательская деятельность, исследовательская компетентность, исследовательская компетентность, исследование, знание, умение, квалификация.

Annotation: This article analyzes the issue of improving the scientific research competence of talented students of higher education institutions based on an innovative approach. In revealing the content of this topic, the scientific work data of foreign and Uzbek scientists were widely used, as well as the specific features of forming the competence of students to conduct scientific research were highlighted.

Key words: teacher, technology, innovative approach, lesson, system, student-youth, research activity, research competence, research competence, research, knowledge, skill, qualification.

Talabalarni ilmiy-tadqiqot faoliyatiga yo‘naltirish masalalari bugungi kunda jahonda keng ko‘lamda amalga oshirilmoqda. Masalan, AQShning Nebraska shtati Linkoln universitetida, Yaponiyaning Vasseda universitetida talabalarning ilmiytadqiqotga yo‘naltirish hamda ularning ilmiy, ijodiy fikrlarini o‘stirish ya’ni ijodiy tanqidiy fikrlashga o‘rgatish masalalari bo‘yicha “Independent work» to‘garagi tashkil qilingan. “Independent work» talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga yo„naltiruvchi to‘garaklar sifatida tashkil qilingan bo‘lib, u to‘garaklarda talabalarni bevosita ilmiy-tadqiqot faoliyatiga yo‘naltirish, iqtidorli talabalarni aniqlash, ularni o‘zi xohlagan yo‘nalishlarga yo‘naltirish masalalari bo‘yicha ishlar olib borilmoqda.

Mamlakatimizning pedagog olimlaridan B.X.Rahimov talaba-yoshlarning ilmiy tadqiqot ishlariga yo‘naltirishning ijtimoiy pedagogik asoslarini yoritib berdi. Olib borilgan tadqiqot natijasida [2, 10-b]:

- talaba - yoshlarning ilmiy tadqiqot ishlariga oid faoliyatini shakllantirish dolzarb pedagogik muammo ekanligi nazariy-amaliy jihatdan asosladi;
- muammoning mohiyatini ochib beruvchi tayanch tushunchalarni sharhladi;
- talabalarning ilmiy tadqiqotchilik faoliyatini shakllantirish jarayonining ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari, mazmuni, shakli, usul va metodlari belgilab berdi;
- talaba-yoshlarning ilmiy faoliyati samaradorligini ta‟minlovchi pedagogik omillar aniqladi;
- talaba - yoshlarning ilmiy-ijodiy faoliyati darajasini aniqlovchi mezonlar ishlab chiqdi;
- talabalarning mustaqil ilmiy faoliyat yuritishida “ilm orqali bilim olish” tamoyilining ahamiyati belgilandi va ilmiy asosladi;
- oliy o„quv yurtlarida ilmiy tadqiqot ishlarini samarali tashkil etish jamiyat rivojlanishining muhim omillaridan biri ekanligi asoslab berdi;
- talaba-yoshlarning ilmiy faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqdi.

Yurtdoshimiz, yosh olima M.R.Qodirova o‘z tadqiqotlarida ta’lim jarayonlari samaradorligini baholash mezonlarini shakllantirishda: intellektual qobiliyatli, intellektual tashabbus, intellektual ijod va intellektual o‘z-o‘zini boshqarishni hisobga olgan.

Rossiyalik pedagog-olim A.A.Gubaydulin o‘z tadqiqotlarida talabalarning tadqiqot olib borish kompetentligini loyihaviy ta‟lim asosida shakllantirish texnologiyalarni ochib berdi [7, 5-b].

Hozirgi kunda ilmiy tadqiqot faoliyatini rivojlantirish maqsadida oliy ta'lim muassasalariga eng ustivor vazifalar sifatida quyidagilar belgilangan:

-ilmiy-tadqiqot muassasalari olimlarini ta'lim jarayoni va ilmiy rahbarlikka jalb qilish, magistratura va doktorantura bosqichlaridagi ilmiy ishlarni mazkur ilmiy tadqiqot muassasalarida olib borilishi hamda himoya qilinishini ta'minlash;

-jahon ilmiy tadqiqotlar bozori tendensiyalaridan kelib chiqib, har bir oliy ta‟lim muassasasida (fakultet, kafedra va laboratoriyalar kesimida) ilmiy tadqiqotlarni tor va fanlar tutashligidagi sohalarga ixtisoslashtirish, ularni ishlab chiqarish va hududiy rivojlanish ehtiyojlariga moslashtirish, qiyosiy ustunlikka ega bo‘lgan istiqbolli ilmiy yo‘nalishlarni belgilash, ushbu yo‘nalishlarda yuqori malakali professor-o‘qituvchilar va talabalar salmog„ini oshirish [2, 8-b].

Kompetentlilik (lot: competens – layoqatli, qobiliyati bor) shaxs bilim, ko‘nikma va tajribalarining uning ijtimoiy-professional mavqei va o‘ziga tegishli vazifalar bajarish, muammolar hal qilishga yetarliligi ham haqiqiy moslik darajasi hisoblanadi [5, 104-b]

Tadqiqotchilik kompetensiyasi mohiyatini tushunish uchun olimlar tomonidan turli yondashuvlar mavjud bo‘lib, ularning bir guruhi tadqiqotchilik kompetensiyasi kompetentlikning asosiy tarkibiy qismi sifatida qabul qilishni ta’kidlaydi, ikkinchi bir

guruh mutaxassislar esa tadqiqotchilik faoliyatni tashkil etish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar bir butun majmuidir deb hisolashadi. Bu borada biz o‘z tadqiqotimizda tadqiqotchilik jarayoni uchun quyidagi ishchi ta’rifni tavsiya qilamiz. [2, 5-bet]

Tadqiqotchilik kompetensiyasi – deganda biz tanlangan muammoni yechishning maqsad va vazifalaridan kelib chiqib, mustaqil bilishga yo‘naltirilgan tadqiqotchilik jarayonida shakllanadigan shaxsiy ko‘nikmalarni deyish mumkin. Tadqiqotning asosiy g‘oyasi faoliyatning dolzarb ilmiy muammolarni ko‘rish, shakllantirish va yechish, yangi ijodiy yechimlarni topish va ularni amaliy faoliyatga joriy etishga qobiliyatli o‘quvchilarni ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatga jalb etish va ilmiy-tadqiqotchilik faoliyat doirasida ularning uzluksiz innovatsion tayyorgarlik tizimini ishlab chiqishga qaratilgan.

Tadqiqot olib borish kompetensiyasi talabalarda o‘quv jarayoni va auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlarda va turli faoliyat turlarida shakllanadi. Universitet talabalari o‘rtasida ushbu kompetentlikni shakllantirishning asosiy yo‘llari, usullari va texnologiyalari sifatida quyidagilarni ko‘rsatish mumkin:

- ma’ruza, seminar va amaliy mashg‘ulotlar;
- munozaralar, ishbilarmonlik o‘yinlari, suhbatlar, treninglar;
- yozma ishlar(referatlar, hisobot va ma’ruzalar, tahliliy va reflektor insholar)ni bajarish;
- kasbiy vazifalarni hal etish;
- auditoriyada turli xil loyihalar ustida ishlash, natijalarni taqdim etish;
- o‘quv tadqiqot va tadqiqot topshiriqlari;
- o‘quv amaliyotlarida bajariladigan vazifalar tizimi;
- auditoriyadan tashqari tadbirlarda turli loyihalarni amalga oshirishda ishtirok etish;
- kursning bajarilishi va yakuniy malaka (diplom) ishlari. [6, 9-b]

Pedagogika ta'lim muassasalarida yakuniy bitiruv malakaviy ishni amalga oshirish talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga qaratilgan bo‘lib, nazariyani chuqur o‘rganish, tizimga keltirish va ilgari olingan bilimlarni to‘ldirish, bilimdonlikni oshirish, mustaqil faoliyat ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish bilan bog‘liq. Mustaqil o‘rganish qobiliyati ilmiy tadqiqot ishlarini o‘rganish jarayonida rivojlanadi. Ilmiy ish bilan shug‘ullanish talabalarning tizimli fikrlashi, zamonaviy ta’lim tizimining pedagogik va ijtimoiy hodisalarini tahlil qilish, pedagogik g‘oyalar tarixini chuqur o‘rganish, ularning har biri haqida mustaqil hukm chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga talaba tajriba ishlarini olib borish texnologiyasini: birlamchi manbalar bilan ishlash ko‘nikmasi, olingan amaliy materialni tashxislash va qayta ishlash ko‘nikmalari va ma’lumotlardan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini o‘zlashtiradilar.

Ilmiy tadqiqot o‘tkazishning asosiy maqsadi obyekt (predmet)ning real holatini ideal holatga ko‘tarish hisoblanadi. Mazkur maqsadga yetishning samarali yo‘llarini, mexanizmlarini topish va jamiyatga taklif etish olimning vazifasidir. Mualliflar yosh tadqiqotchilarni o‘z burchini obyektiv bajarishga, buning uchun esa ilm-fanda

shakllangan metodlarga tayangan holda ijodiy kreativ pozitsiyada turishga talab etadilar.

Ilmiy-tadqiqot faoliyati – bu tadqiqotchining mavjud bilimlarini kengaytirish va tizimlashtirish, ilmiy farazlarini tekshirish, relevant ilmiy usullarni qo‘llash orqali tadqiqotlar, empirik tajribalar olib borish, yangi qonuniyatlarni ochish, tadqiqot oldiga qo‘yilgan vazifalarni hal qilish kompetentligidir.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, kasbiy kompetentlikni tarkibiy qismlaridan biri bo‘lgan tadqiqot kompetentligini shakllantirishning asosiy shartsharoitlaridan biri o‘quv jarayoni va mustaqil ta’lim davomida innovatsion usullar yordamida nazariy va amaliy tayyorgarlik uchun yaxlit jarayon sifatida xizmat qiladi, Shuningdek, tadqiqot ishtirokchilari bilan tadqiqot ishlarini tashkil qilishda, nafaqat tadqiqot farazi va nazariy materiallarni bilish, balki o‘zaro hamkorlik jarayonida do‘stona yondashuvni o‘z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi PF 5748-sonli Farmoni “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” (3-bob, 3-paragraf), Toshkent-2019. http://lex.uz//ru/docs/-4545884

2. Bo‘ri Ziyamuhammedov, Mamarajab Tojiyev. Pedagogik texnologiya zamonaviy o‘zbek milliy modeli. Toshkent. 2019. (55-bet, 104 bet)

3. Muslimov N.A., Usmonboeva M.H.,Sayfurov D.M., To‘raev A.B. Innovatsion ta’lim texnologiyalari /– T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – (70-bet, 208 bet)

4. Muslimov N.A., Usmonboeva M., Mirsolieva M. “Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” moduli bo‘yicha o‘quv-uslubiy majmua. – T: 2016. – (101-bet, 147 bet).

5. Razikova L.T. Talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik asoslari: monografiya., - T., 2021. (9-bet, 140 bet)